

הרב יעקב זיסברג

פיקוח נפש בישיבת א"י – היבט מעשי

הקדמה

בפרק הקודם (שמעתין-ספר היובל, מס' 150) עסקנו בשאלה העקרונית האם מצוות ישיבת א"י דוחה או נדחית מפני פיקוח נפש. בפרק זה נדון בשאלה המעשית, בצדדים ובסברות שפוסקי זמנינו כתבו ביחס להסכם השלום שנחתם בין ממשלת ישראל לבין הרשות הפלשתינאית ושבמסגרתו נמסרו חלקים מא"י לנכרים. נעסוק בדברי הגר"ע (עובדיה) יוסף והאדמו"ר מלויובביץ' (רמ"מ שניאורסון)¹.

א. שיטת הגר"ע יוסף

הגר"ע יוסף¹ סובר שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות ובכללם מצוות ישיבת א"י. לפיכך, אם ראשי הצבא והמדינאים יקבעו שאם לא יוחזרו שטחים מא"י קיימת סכנת מלחמה מיידית מצד הערבים, ואם יוחזרו שטחים תרחק מעלינו סכנת המלחמה, ויש סיכויים לשלום אמת ובר-קיימא, לדעתו, לכולי

1. דיון בדברי הרב צבי יהודה קוק ראה מאמרי "יהרג ואל יעבור במאבק על ארץ ישראל" (שיטת הרצ"ה קוק). צהר יד (תשס"ג) עמ' 19-36.

1א. הדברים נאמרו לראשונה במסגרת הכנס של תושבע"פ שנערך במוסד הרב קוק בירושלים, ונתפרסמו בבטאונים תושבע"פ כא (תשי"ס), עמ' לה-מב. תושבע"פ לא (תשי"ן), עמ' יא-כא. וב"שרשים" (אלול תשמ"ט). וחזרו ונדפסו ב"תחומין" י (תשמ"ט), במאמר "מסירת שטחים מא"י במקום פיקוח נפש", עמ' 34-47, עם כמה תוספות שאינן מצויות במאמרים הקודמים. המובאות להלן הם ע"פ המאמר ב"תחומין".

ראוי לציין שבנוסף לנאמר לעיל, דן הגר"ע יוסף במקומות נוספים במצוות ישיבת ארץ ישראל. להלן המקומות: תושבע"פ יא (תשכ"ט) "מצות ישוב ארץ ישראל בזמן הזה", עמ' לג-מב. שו"ת "יחזה דעת" ח"ג סימן סט; שם, ח"ה סימן נז. במקומות אלה פסק כרמב"ן שמצוות ישיבת ארץ ישראל נוהגת בזמן הזה, ודחה את דברי ה"מגילת אסתר" (השמטות לספר המצות מ"ד). הוא גם הראה שראשונים ואחרונים רבים פסקו כרמב"ן. לעומת זאת ב"תחומין" י (סעיף ז, עמ' 42-44) טען שרש"י והרמב"ם חולקים על הרמב"ן, והביא את דברי ה"מגילת אסתר" וסברותיו, וכתב שהאחרונים פסקו והסכימו לדבריו. כגון: הרב צדוק הכהן מלובלין ("דברי סופרים", אות יד), "בית הלוי" (שו"ת ח"ב סוף סימן ו), "דברי יששכר" (שו"ת סימן קמט). לפיכך נראה שהגר"ע יוסף חזר בו וסובר שאין ההלכה כרמב"ן, או שמצוות ישיבת א"י בימינו, היא מחלוקת בין הראשונים.

עלמא, מותר לוותר על חלקים מא"י למען השגת מטרה זו, כיוון שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש. הדבר דומה לאכילת חולה ביום הכיפורים. הקובע את מצבו של החולה האם יאכל או יצום הוא הרופא הבקיא ואפילו הוא גוי, ואין החולה רשאי להחמיר על עצמו ולצום במקום חשש סכנה, אדרבה, הרי הוא מתחייב בנפשו.

כן הדבר לענייננו, אם ראשי הצבא ומפקדיו ביחד עם המדינאים המומחים לדבר, יקבעו שיש פיקוח נפש אם לא יוחזרו שטחים, סומכים עליהם ומתירים החזרת שטחים. כמו שאם יש מחלוקת בין הרופאים האם קיים חשש סכנה לחולה אם יצום או לא (אוי"ח סימן תריח סעיף ח) וההלכה היא שמאכילים אותו. כן הדין כאן, גם אם יש מחלוקת בדבר כשחלק מהמומחים אומרים שאין כאן מצב של פיקוח נפש כלל, וחלק מהם אומרים שאם לא יוחזרו השטחים יש חשש של מלחמה מיידית ופיקוח נפש, ספק נפשות להקל ויש להחזיר את השטחים למנוע חשש סכנת מלחמה.

בסיום דבריו כתב:

"המורם מכל האמור, שאם יתברר למעלה מכל ספק, שאם יהיה שלום אמת בינינו לבין שכנינו הערבים אם יוחזרו¹ להם השטחים - יש להחזיר להם השטחים, משום שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש"².

מדבריו משמע שאין הוא מחלק בין הדיון העקרוני לדיון המעשי. לדעתו, מצוות ישיבת א"י נדחית מפני פיקוח נפש וגדריה ההלכתיים הם כמו כל מצווה מתרי"ג מצוות. לדעתו, המציאות בימינו היא שיתכן שלום בינינו לבין אש"ף ואין בנתנת חלקים מא"י סיכון ליהודים החיים במדינת ישראל.

דיון בדבריו ובהוכחות שהביא יתבררו בעז"ה במאמר נפרד. במאמרנו הקודם

1. ב. "החזרת השטחים" היא ביטוי צורם וזה גם לא מדויק. כי מחזירים למי שהדבר שלו. ארץ ישראל היא קניינו של כל עם ישראל ומעולם לא הייתה שייכת לערבים. הביטוי הנכון הוא: מסירת חלקים משטחי ארץ ישראל.

2. בראשית דבריו שנאמרו בשנת תשמ"ט אמר: "בשלב זה השאלה אינה מעשית הדיון הוא רק בתחום העקרוני מפני שכרגע אין עם מי לדבר כי הערבים דורשים מאתנו להחזיר את כל שטחי א"י ובכללם ירושלים ודעות המומחים חלוקות בעניין, בתחום הצבאי ובתחום המדיני. בשנת תשנ"ד פסק כן למעשה ותמך בהסכם השלום עם ערפאת והפלשתינאים הנקרא "הסכם אוסלו", ובהסכם השלום עם ירדן. יש לציין שלולא תמיכתו, וההוראה שנתן לסייעתו סיעת ש"ס בכנסת לתמוך בהסכמים הללו ממשלת רבין לא הייתה מחזיקה מעמד מבחינה פוליטית, וההסכמים עם הפלשתינאים והירדנים לא היו קיימים. הסכם ונאי (בשנת תשנ"ט) שבמסגרתו נתנה ממשלת ישראל 13 אחוז משטחי ישי"ע ואח"כ הסכם חברון התבצעו רק בגלל תמיכת הרב וסיעתו ש"ס בישום "הסכמי אוסלו". ראה עוד בנספח.

"פיקוח נפש בישיבת א"י" דנו בטענתו העקרונית, האם פיקוח נפש דוחה את מצוות ישיבת א"י. כאן נתייחס לסברותיו בתחום המעשי והם:

- (1) ההשוואה בין אכילת חולה ביום הכיפורים כשהקובע הוא הרופא לבין קציני הצבא והמדינאים המומחים בדבר.
- (2) סברתו, מכיוון שלדעתו קיים סיכוי לשלום עם הרשות הפלשתינאית אם נמסור להם חלקים מא"י, ומאידך קיים חשש לסכנת מלחמה אם לא ניתן להם חלקים מא"י, המצב מחייב ויתור על חלקים מא"י אפילו מקומות קדושים כמו "מערות המכפלה" ו"קבר רחל"³.

אחרוני זמנינו דנו בדבריו והקשו עליו:

1. כל עיון בדין פיקוח נפש בנוי על חוות דעת של מומחים בענייני צבא ובטחון. אם גורלים מומחים יחוו דעה מקצועית שעל שטח מסויים אין סיכוי סביר שנוכל להלחם ולהחזיק בו, הדין הוא שאין לסכן נפשות על כך. זהו הטעם העיקרי שלא היה נסיון מאז ימי בר כוכבא לכבוש את הארץ - כיוון שלא היה סיכוי סביר להצלחה. הרמב"ן עצמו כשעלה לא"י עם תלמידיו לא סבר שהוא מחוייב במצוות כיבוש א"י, מכיוון שאין מצווה לשבור את הראש בחומה ולהיהרג.

בנידון דידן, אילו היו המפקדים המומחים אומרים שמבחינתם המקצועית אין הם רואים סיכוי להצליח בהחזקת שטחי א"י וכל המלחמה עליה היא מלכתחילה משוללת סיכוי בגלל אופי השטח, עוצמת האויב וכדומה, ותהיה כאן מערכה מיותרת של שפיכות דמים, במקרה כזה מצוות ירושת הארץ תידחה בפני פיקוח נפש. אבל המצב כיום אינו כך, עם ישראל אינו עמד בפני סכנה קיומית וצה"ל אינו עומד במצב של חוסר יכולת להתמודד עם האויב הערבי מבחינת יכולתו. לכן, הטענה להסגיר את שטחי א"י לידי הערבים תוך עבירה על איסורי תורה בגלל איומים שמא תפרוץ מלחמה אינה טענה. מה עוד שהמפקדים המומחים טוענים, שאדרבה אם נחזיק בשטחים שכבשנו יהיה פחות שפיכות דמים. ולדעתם מבחינה צבאית אלו הם הגבולות הטובים ביותר למנוע שפיכות דמים. אלא מאי? נשמעת הטענה של סיכון מדיני כגון, המעצמות מתנגדות, ריבוי טבעי של הערבים וכדומה. סיבות אלו אינם משמשות כלל כגורם לביטול מצווה ואינם בכלל סיבה של פיקוח נפש.

3. מאמר תגובה לדבריו כתב הגר"ש ישראלי ב"תחומין" הני"ל, עמ' 48-61. בגלל שהדברים נעשו מעשיים ואקטואליים, התפרסמו קונטרסים ומאמרים כתגובה לדבריו. ראה: א' שוחטמן, "ויעמידה ליעקב לחוק", ירושלים תשנ"ה, הרב א' זינג, "ארץ חמדתנו", חיפה תשנ"ד. הרב ש' גורן, "אדמת קודש ופיקוח נפש", "תחומין" טו (תשנ"ה), עמ' 11-22. הרב י' שחור, "מסירת חלקים מא"י לגויים במקום פיקוח נפש", "ישע ימינו" גליון 22 (תש"ן), עמ' טז-כט. הרב י' סופר, "שרשים בהלכה", באר שבע תשנ"א. ראה עוד בהערות להלן.

חישוב רפואי הוא חישוב אובייקטיבי טבעי, שיקולים של גוף האדם, מחלה מסוימת - כולם שיקולים טבעיים שלא כרוכה בהם השקפה אישית של הרופא. גם חישוב צבאי מותנה בתנאים של מבנה השטח, עוצמת האויב, כוח האדם וכדומה, הוא אינו תלוי בהשקפת עולם על האויב.

חישוב מדיני הוא ניחוש בלבד. יתכן כך היום, ומחר אחרת. השקפת עולמם של מדינאים, שונות מן הקצה אל הקצה. כל חישוביהם בנויים על אמונה ששונאי ישראל יפסיקו להלחם ולהרוג בנו לאחר שיקבלו את השטחים ואז שלום ישרור בארץ. מאידך כולם מסכימים שאין הדבר ודאי אלא סיכון מחושב. ישנם אף שטוענים טענה נוספת, גם אם ניסוג והערבים יחזרו וילחמו בנו הסיכויים רבים יותר שנעמוד במלחמה גם אם יהיה שפך דמים נורא, לכן כדאי לנסות למען השלום להחזיר שטחים.

האם בגלל ניחושים והערכות ספקולטיביות תהיה כוונת גרועה מפונדקאית? כלום מצוות התורה אינה חישוב שצריכים לקחת בחשבון המצווה ורצון הקב"ה שא"י כולה תהיה בידינו אינו שיקול⁴!!

נבדוק בחשבון פשוט את כדאיות הנסיגה. אם נוותר על הכיבוש קיימת סכנת נפשות ממשית לכל יהודי בירושלים ובשאר חלקי א"י. כל ישוב שימצא בטווח של כמה קילומטרים מהגבול יהיה בסכנה ממשית יומם ולילה. למעשה מי שמסכים כיום להחזרת שטחים ביהודה ושומרון מסכים להפקרת דמם של ישראל כי מצבו של האויב אינו כמו שהיה בתשכ"ז, הם מאורגנים יותר ומצוידים בנשק קטלני יותר. מאידך, אם לא ניסוג ישנו חשש שמא יפתחו כנגדנו במלחמה. זה חשש, ואין ספק מוציא מידי ודאי. לכן דווקא מתוך חישובים של פיקוח נפש ההכרעה צריכה להיות שלא לסגת.

2. הגר"ע יוסף השווה בין אכילת חולה ביום הכיפורים כשהרופא הוא הקובע לעניין פיקוח נפש, לענייננו. לדבריו, אם ראשי הצבא יחד עם המדינאים יקבעו שיש פיקוח נפש אם לא יוחזרו השטחים סומכים עליהם ומתירים החזרת השטחים. וכמו שאם יש מחלוקת בין הרופאים ביחס לחולה הדין הוא שספק נפשות להקל כך גם בנידון דידן אם חלק מהמומחים אומרים שאין כאן מצב של פיקוח נפש וחלק מהם אומרים שאם לא יוחזרו השטחים יש חשש למלחמה ופיקוח נפש, ספק נפשות להקל ויש להחזיר את השטחים ולמנוע חשש סכנת מלחמה.

4. הרב אברהם אלקנה שפירא, "מורשה" ט (תשל"ד), "החזרת שטחי א"י", עמ' 18-19. ראוי לציין כי המאמר של הגר"א שפירא נכתב לפני המאמר של הגר"ע יוסף ולא כתשובה לדבריו. ראה עוד, הגי"ל, "ויעמידה ליעקב לחק", סעיף ד' עמ' 70-71. ראה עוד: הרב דוב ליאור, בתוך "ספר המעלות לשלמה", ת"א תשנ"ו, "מצות כיבוש א"י", עמ' 247-250.

הגרי"מ אליהו טען⁵, שההשוואה אינה נכונה. בסימן תרי"ח יש דין נוסף. כאשר שני רופאים אומרים שתרופה זו תזיק לחולה ותמיתהו, ושניים או יותר אומרים שלא תזיק לו, אין נותנים לו. או אם חולה אומר שרוצה תרופה מסוימת והרופא אומר שלא תזיק לו, הרי מחללים על זה שבת ויוה"כ. אבל אם החולה יאמר על תרופה מסוימת שהיא טובה לו והרופא יאמר שזה יזיק לו, אין לתת לו. הרדב"ז (ח"א סימן סו [א' קלח]) מובא במג"א, "כף החיים" וב"משנה ברורה" בסימן תרי"ח, כותב, שאם החולה רוצה לאכול אוכל מסוים מאכילים אותו אפילו אם הרופא יאמר שזה מזיק, כי הרגשת החולה בעניין אוכל היא הקובעת. אבל בעניין התרופה כותב הרדב"ז: "אם התרופה ששאל החולה היא מהדברים שרגילים לעשות לאותו חולי דפשיטא דלחולה שומעין ולא לרופא. אלא אפילו אינו מהדברים שרגילים לעשות שומעין לחולה משום לב יודע מרת נפשו. ומכל מקום מודה אני שאם החכם הרופא אומר שתרופה ששאל יזיקהו, שומעין לרופא ואפילו בחול, דכיון דטעמא הוי משום **סכנה** מאי חזית דסמכת אחולה סמוך ארופא דבקי טפי ויבוא לידי סכנה יותר אם יעשו לו אותה תרופה...".

למדנו מדבריו, אם החולה אומר צריך אני לאכול נגד מאה רופאים שומעין לו, ואם חולה אומר צריך אני תרופה ורופא אומר מזיק לו שומעין לרופא מדין שב ואל תעשה. וכל שכן אם שני רופאים אומרים מזיק ושניים אומרים לא מזיק שומעים למי שאומר מזיק, ואפילו האומרים לא מזיק הם רבים. מצב הבטחון... יש אנשי בטחון שאומרים שזה סכנת נפשות לזמן הקרוב, ולעתיד - המצב אולי יחמיר. ויש אומרים שהמצב היום קשה וישנה סכנת נפשות אם לא יכנעו לאויב. ובנידון דידן, מומחים רבים אומרים שנתנית חלקים מא"י תגרום לסכנת נפשות, ואפילו שר החוץ לשעבר של אמריקה אומר זאת על הסכנה הנשקפת. אם כן, לפי הדין מאחר וזה לא אוכל שפוסקים שהחולה קובע ואפילו לא יזיקהו, אלא **זה** כעין **תרופה**. ובזה לא אומרים שומעים לחולה אלא חוששים לספק נפשות, ולא עושים שום פעולה הגורמת לחשש פיקוח נפש לעתיד, ואפילו שאחד אומר שזה יגרום לאבדן נפשו, בזה - הכלל שב ואל תעשה עדיף.

אחרים הוסיפו, לכאורה אין שאלת פיקוח נפש ביחס להחזרת שטחים דומה לשאלות פיקוח נפש של חולה ביום הכיפורים. ביחס לחולה ביום הכיפורים הספק הוא האם הצום עלול להזיק לו אם לאו, ומכיוון שהכלל הוא ספק נפשות להקל יש לקבל את דעת המומחה האומר שהצום עלול להזיק. אין מדובר כאן במצב שאם **יאכילו** את החולה הדבר עלול לגרום לו נזק. לעומת זאת, בענייננו השאלה אחרת. מצד אחד יש מומחים האומרים שבהחזקת שטחי ישי"ע והגולן

5. בהסכמה שכתב לקונטרס "ויעמידה ליעקב לחק", עמ' 6-7.

יש פיקוח נפש ולכן צריך להחזירם כדי למנוע סכנת מלחמה. מאידך, יש מומחים שלא רק אומרים שאין בהחזקת שטחי ישיע משום פיקוח נפש, אלא אומרים יותר מזה - שאם חלילה ימסרו שטחים אלו לערבים יסכן הדבר את קיומה של המדינה ובכך יש משום פיקוח נפש.

כיוון שהמחלוקת בין המומחים היא לא בשאלה האם יש במסירת שטחי א"י משום פיקוח נפש, אלא בשאלה באלו נסיבות יש פיקוח נפש גדול יותר, אין לכאורה כל שייכות לכלל ספק נפשות להקל, שכן מה שנחשב קולא לדעה אחת נחשב חומרא לדעת האחרת. בנסיבות אלה נראה שכל זמן שאין הוכחה גמורה לקיומו של מצב של פיקוח נפש המחייב מסירת חבלי א"י לזרים אין לשנות מן המצב הקיים כשהשינוי עלול להביא לסכנות גדולות ובמיוחד נוכח העובדה שכרוכים בכך איסורי תורה. ומאחר שעל ידי מסירת שטחי א"י לערבים עלולה המלחמה הבאה להיות מסוכנת הרבה יותר לישראל, הרי ששב ואל תעשה עדיף.⁶

3. הגר"ע יוסף משווה את מצבו של העם למצבו של חולה. השוואה זו אינה מדויקת, שהרי הדין שקיים ביחס ליחיד אינו אותו דין שקיים לציבור. והראיה, הלכות פיקוח נפש של היחיד מובאות ברמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ה), לעומתם הלכות מלחמה מובאות ברמב"ם בהלכות מלכים. בהלכות מלכים לא זו בלבד שאין איזכור להלכות פיקוח נפש שמחמתו יש להמנע ממלחמה אלא שהרמב"ם מדגיש את צווי התורה להלחם ולא לפחד (שם פ"ז, ה"טו). גם שם הפרק "הלכות מלכים ומלחמותיהם" מלמד שמדובר על מלחמה של ציבור, שהרי אין המלך נלחם מלחמה פרטית.⁷

זאת ועוד, לא מצאנו בהיסטוריה של עם ישראל אף פעם שויתרו מרצונם על חלקים מא"י, ואדרבה, אם כל אומה מוסרת נפשה על ארצה ומולדתה, כל שכן עם הקודש על ארץ הקודש, ולכן צריך להלחם על הארץ בכל עוז וכפסק הרמב"ם בהלכות מלחמה (הלכות מלכים פ"ז, ה"טו). ומלחמה מעצם טבעה כרוכה בסיכונים ובפיקוח נפש וכפי שהוכיח ה"מנחת חינוך" (סימן תכה) שגדרי פיקוח נפש אינם חלים במלחמה. ואם לא נאמר כן לא היה מקום למלחמת השחרור ולכל מלחמות ישראל, וביטלנו כל הלכות מלחמה מפני פיקוח נפש, שהרי לא יעלה על הדעת שבכל פעם שתהיה נשקפת סכנת מלחמה נחתום חוזה שלום ונוותר לאויב על מנת למנוע שפיכות דמים!!

6. א' שוחטמן, קונטרס "ויעמידה ליעקב לחק", עמ' 36-37, בפרק "ויתור על הריבוניות במקום של פיקוח נפש".

7. א' שוחטמן, שם עמ' 40-41. הרב א' זייני, "ארץ חמדתנו", סימן א עמ' 19 וסימן יז עמ' 84-85.

ובפרט שאנו מוחזקים ויש לנו ב"ה חיילים המוכנים למסור את נפשם על כלל ישראל, למה נזלזל בכוחנו ונפיל פחד בלב חיילינו, אדרבה נחזק בטחונו בה' יתברך ונעמוד על שלנו המוחזק בידינו.⁸

4. חוות דעתם של מומחי צבא - אין לדמות את דעתו של רופא למומחי צבא כיום. קביעותיו הרפואיות של הרופא מקובלות מכיוון שהם אובייקטיביות. הגר"ע יוסף עצמו פסק⁹, שרופא יהודי מחלל שבת בפרהסיא דינו כרופא נכרי שאינו נאמן בכל. הוא הסביר שאנחנו סומכים כיום על נאמנותם של רופאים מחללי שבת, מכיוון שהמכשירים הרפואיים המודרניים מאפשרים מעקב ואימות דברי הרופא, ולכן הרופא מדייק וחושש לשקר. אבל אם רופא מחלל שבת נותן חוות דעת המבוססת על שיקול דעתו בלבד, אינו נאמן.

דעתם של מומחי צבא כיום מבוססת במידה רבה על השקפת עולמם, קשה בימינו להפריד בין תפיסתו והשקפת עולמו של קצין בכיר לבין המלצתו הצבאית. להלן דוגמא הממחישה מהו שיקול אובייקטיבי ללא נגיעה אישית ושאינה כרוכה בהשקפת עולם. כשמדובר בפיקוח נפש בענייני בריאות כמו פינוי דחוף של חולה באמבולנס בשבת או השארת חולה יום נוסף בבית חולים, הקובעים הם הרופאים המומחים ולא מנהל בית חולים למרות שגם הוא בעל ידע רפואי. הסיבה, למנהל בית חולים ישנם שיקולים נוספים מלבד השיקול הטהור של בריאות החולה כגון שיקולים של אינטרסים אדמיניסטרטיביים וכדומה. שיקולים אלו יכולים להטות את שכלו לחשוב שטובת החולה דורשת את הדבר ההפוך ממה שקובעת הרפואה הטהורה.

כך בענייני בטחון, שיקולי מדינאים גם אם הם אלופים לשעבר, אם אינם משמשים עכשיו בתפקיד צבאי, אינם שיקולים מחייבים מכיוון שהם אינם משוחררים מתפיסתם המדינית ומהשפעות ושיקולים צדדיים.¹⁰

בנוסף, גלוי ומפורסם שנושאי דרגות בכירות בצבא הועדפו על פני קצינים מקבילים להם בגלל השתייכותם המפלגתית או השקפת עולמם. לכן חוות דעתם אינה בהכרח השקפה צבאית טהורה. זאת ועוד, בשיקול למסור חלקים מא"י לערבים כרוכים איסורי תורה. הנימוק להיתר הוא פיקוח נפש. חישובי פיקוח נפש של מומחי הצבא אינם בהכרח אותם הגדרות של פיקוח נפש שבהלכה, ובוודאי ששיקול הדעת של ביטול מצוות ישיבת א"י ואיסורים נוספים אינו עומד לעיניהם. לדוגמא, שיקולה של ועדת שרים למתן היתרי עבודה בשבת

8. הרב אברהם חפוטא, "אור תורה" (תשס"א) סימן ב, עמ' ז-כ. א' שוחטמן והרב א' זייני בהערה הקודמת.

9. ספר "טהרת הבית", ח"א עמ' רסב, ירושלים שנת "אראנו נפלאות". שם, "טהרת הבית הקצר" סימן ה סעיף לב עמ' ל. ראה עוד, "שו"ת ציץ אליעזר" ח"ה סימן טו עמ' קה. "שמירת שבת כהלכתה" ח"א, פרק מ, סעיף א, הערה א עמ' תקיט. שם עמ' תקח הערה טו.

10. הרב שלום וולפא, "ידעת תורה" (מהאדמו"ר מליובבין), קרית גת תשמ"ב, עמ' 85. ראה עוד: הרב שלמה עלברג, "הפרדס" (שבט, אדר תשל"ט) סימן לג, מאמר "בענין החזרת השטחים".

מנימוקים בטחונים וכלכליים, אינם בנויים על יסודות הלכתיים, לכן הם אינם בהכרח רלוונטיים לביסוס היתר הלכתי לעבודה בשבת מנימוקים של פיקוח נפש. לכן ההכרעה צריכה להיות על פי דעתם של מומחי ההלכה.¹¹

5. במצבנו היום, כמעט ואין חשיבות למעשה של פסה"ד של הגר"ע יוסף, כי הוא כתב שם בפירוש שכל מה שפוסק הוא **בתנאי ברור** שהשלום הוא **שלום אמיתי, ואין בו ספק**. דהיינו שברור שאין כאן סיכון נפש אלא רק ודאי פיקוח נפש, ואז יכול לדחות מצוות ישוב א"י. כיום כולם יודעים שלא רק שאין מי שאומר שאין ספק בזה, אלא להפך, אחרי שנתגלה פרצופה האמיתי של הרשות הפלשתינאית והעומד בראשה והתברר שהיא ישות של טרור שרצונה להרוס את מדינת ישראל, ומארגונייהם יוצאים מחבלים ומתאבדים, ברור שאין כאן שלום אמתי, ובמקרה כזה הגרע"י אומר בפירוש שאין נימוק לדחות מצוות ישוב א"י, ואסור לסגת ואסור לסייע לתמוך בנסיגה.¹²

נספח

מכתבו של הגר"ע יוסף לתושבי ישי"ע (כ"ג שבט תשס"ג)

אלו כבוד יקירי אמיני בית ישראל, תושבי ישי"ע הי' עליהם יחיו, שלומכם ישגא לעד.

ברצוני להבהיר את עמדותי בענין ישי"ע. לא פעם הסברתי אברה כי פסק ההלכה אשר נתתי בזמני ישי"ע תאורת שלום אינו תקף כלל לרגל המצב הנוכחי. אני התכוונתי אם ורק לשלום ארץ ישראל וסביבותיה ישבתי להטות בשלום ובשלום. אולם עתה ענינו רואות וכלות כי אברהם מסיירת שטחים מארצנו הקדושה גורמת לסכנת נפשות. לא לשלום כזה ייחלנו ולא לנער הזה התפללנו. לפיכך הסבכ אוסלו הטל ואבול. כי אין שלום וכי אברהם-האד לאחמה. ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים.

וענין אברה אתכם בכל לה ונפש. יוסף הי' עליהם כבס אלל פסעים ויברק אתכם כאשר דבר לכם. הי' ישאור לזאתכם ובאכם לחיים טובים ולשלום אמתה ועד עולם. בימיכם ובימינו תנושה יהודה וישראל ישבון לבטח ושב יעקב ושקט ושאלן ואין אמריד. באהבה רבה.

ד"ש | דורש שלומכם | וטובתכם בלה ונפש

עובדיה יוסף

11. אי שוחטמן, שם עמ' 40-45. הרב אי זייני, שם עמ' 85. הרב יי שחור, שם עמ' יח.

12. הרב אי שפירא, "ויעמידה ליעקב לחק", עמ' 72.

המעין בדברי הגר"ע יוסף יראה שאין הוא חוזר בו מכל מה שהבאנו מדבריו לעיל. לדעתו, הסכם אוסלו בטל מפני שהמציאות השתנתה, ולא לשלום כזה התפללנו כשהם רוצחים והורגים בנו - "אני שלום וכי אדבר המה למלחמה". אך אם ישתנו התנאים וימצא פרטנר לשלום, דעתו היא שמותר לוותר על שטחים תמורת שלום, מאותם סיבות שנכתבו לעיל.

ב. שיטת האדמו"ר מליובביץ'

האדמו"ר מליובביץ', רמ"מ שניאורסון מחב"ד, טען¹³ שאסור למסור חלקים מא"י לנוכרים כיוון שויתור על חלקים מא"י היא סכנת נפשות האסורה על פי ההלכה. הוא הסתמך על ההלכה בשו"ע (הלכות שבת סימן שכ"ט, סעיף ו):

"נכרים שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי ממון - אין מחללין עליהם את השבת, ואם באו על עסקי נפשות, ואפילו באו סתם ויש לחוש שמא באו על עסקי נפשות, ואפילו עדיין לא באו אלא ממשמשים לבוא - יוצאים עליהם בכלי זין ומחללין עליהם את השבת. ובעיר הסמוכה לספר, אפילו אינן רוצים לבוא אלא על עסקי תבן וקש - מחללין עליהם את השבת, שמא ילכדו העיר ומשם תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם".

המקור להלכה זו היא הברייתא בעירובין (מה, ע"א): "אמר רב יהודה אמר רב, נכרים שצרו וכו' ובעיר הסמוכה לספר" וכו'. הגמרא מסיימת: "ובבל כעיר הסמוכה לספר דמיא ותרגומא נהרדהא". רש"י: "אי זו היא עיר צל דכו"ל סמוכה לספר, נהרדהא שהייתה סמוכה לנכרים מלד אחד, ולעירות שיושבין בהן בני גולה מלד שני".

נאמר עוד בשם רבי דוסתאי: "מאי דכתיב 'ויגידו לדוד לאמר הנה פלשתים נלחמים בקעילה והמה שסים את הגרנות' (שמואל א', כ"ג, א) [ונאמר שם מיד אח"כ שדוד שאל מה לעשות בעניין זה] תנא: קעילה עיר הסמוכה לספר היתה והמה [הפלשתים] לא באו אלא על עסקי תבן וקש דכתיב: 'והמה שסים את הגרנות' וכתיב: 'וישאל דוד בה' לאמר האלך והכיתי בפלשתים האלה? ויאמר ה' אל דוד לך והכית בפלשתים והשועת את קעילה' [ומדובר בשבת ראה ברש"י]. משמע שיוצאים להציל אף על עסקי תבן וקש ואף מחללין את השבת. וכן פסק הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ב, הכ"ג), והשו"ע (הלכות שבת סימן שכ"ט, סעיף ו).

13. דעת תורה בענייני ארץ הקודש, קריית גת תשמ"ב [עורך הרב ש"ב וולפא], פרק ו. שלמות הארץ (תשנ"ו) [עורך י"י גוטניק] פרק ב. "קראתי ואין עונה", ירושלים תשס"ב, שיחותיו של האדמו"ר מליובביץ' על הסכנה שבמסירת שטחי א"י בין השנים תשכ"ח-תשנ"ב.

מבואר שהלכה זו יסודה משום פיקוח נפש, ונוהגת בכל מקום הן בא"י והן בחו"ל שהרי העיר נהרדהא בבבל.

כך מבואר גם מדברי השו"ע שפסק הלכה זו בהלכות שבת העוסקות בפיקוח נפש. לפי זה, כיוון שכל שטח שאנו מוסרים להן מסכן את בטחון התושבים שהרי אנו מקרבים את אויבינו לתוך גבול ישראל [ובמיוחד ששטחי ישי"ע הם במרכז הארץ], ובזה אנו גורמים שהארץ תהא נוחה ליכבש לפנייהם ח"ו, ויוצרים מצב שרוב הערים הם בבחינת ישובי ספר, לכן בגלל פיקוח נפש אסור למסור חלקים מא"י כדי להביא לסיכויים של שלום תמורת סיכונים בטחוניים.¹⁴

14. ראוי לציין שהגר"ע יוסף התייחס לראיה זו במאמרו סעיפים ח-ט עמ' 46-47, עיין בדבריו. הגר"ש ישראלי במאמרו, סעיפים י-יא עמ' 56-60, דחה את דבריו. ראה עוד: "דעת תורה" מהדורת תשמ"ב, עמ' 80-82, 220-222.